

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Самагалтайская средняя общеобразовательная школа №2
МР «Тес-Хемский кожуун РТ»

«РАССМОТРЕНО»

Руководитель ШМО

Коданмай Р.С./

Протокол заседания

ШМО № 25

« 30 » июл 2023г

«СОГЛАСОВАНО»

Заместитель директора

по УВР:

Намзырай У.С./

« 31 » июл 2023г

«УТВЕРЖДАЮ»

Директор школы:

Намзырай А.Д./

Приказ № 100

« 31 » июл 2023г



**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ПО ПРЕДМЕТУ «РОДНАЯ ЛИТЕРАТУРА»**

Класс: 5

Количество часов в год: 34 ч.

Количество часов в неделю: 1 ч.

Составитель:

Журин А.М.

Предмет родн. л.

МБОУ Самагалтайская СОШ №2

Квалификационная категория высшая

2023-2024 учебный год

Тайылбыр бижик

1. Ажылчын программаны чаартгынган Күрүнениң федералдыг өөредилге стандарттарының негелделеринге дүүштүр тургускан.

2. Чамзырын Е.Т., Күжүгет М.А, Ооржак Л.Х. Ниити өөредилге черлериниң 5-9 класстарына тыва аас чогаалы болгаш литератураның чижек программасына даянган. НШХИ, Кызыл. 2022ч.

3. Авторлары: М.А.Күжүгет, Л.Х.Ооржак, Е.Т.Чамзырын, А.С.Шаалы. Төрөөн чогаал ному, 5 класс – 2022ч.

Ниитизи-биле 5 класска төрөөн чогаалга 34 шак бердинген.

Тыва Республиканын ниити өөредилге черлеринге (школаларына) төрөөн (тыва) чогаал эртемин 5-11 класстарга башкылаарына таарыштыр тургустунган чижек программаны өөредилге дугайында Хоойлуга (дугаары 9, 14, 29 ст.), ниити өөредилгениң фундаменталдыг өзөөнге күрүнениң федералдыг өөредилге стандартында ниити өөредилгениң түңнелдерин илередир негелдеринге дүүштүр база ийиги салгалдың гуманитарлыг эртемнерге хамаарыштыр кол ниити өөредилгениң чогаал эртеминиң чижек программасында (Примерные программы по учебным предметам. Основная школа. В 2-х частях. М: «Просвещение», 2011 г.) сүмелерге даянып тургускан. Ол ышкаш өөредилгениң федералдыг күрүне стандартына кирип турар негелде, сүмелерге таарыштыр бөлүк авторларнын ажылдап кылганы чижек программаны («Тыва аас чогаалы болгаш литература». Ниити өөредилге черлеринин 5-11 класстарына чижек программа». Авторлар Е.Т.Чамзырын, М.А.Күжүгет, Л.Х.Ооржак. Кызыл, 2021 ч.) үндезин кылдыр алган.

Литератураны өөредириниң ниити сорулгазы – өөреникчилерни төрөөн болгаш делегей литературазының байлаа-биле таныштырар, оларның литературлуг болуушкуннарны сеткил ханып хүлээп алырын, шын үнелеп билир чаңчылын сайзырадыры болгаш аңаа үндезилээш, оларның эстетиктиг көрүштерин, негелделерин, идея-чаңчылдарлыг хамааты туружун хевирлээри.

Сорулгаларны чедип алырда:

- тыва литератураның болгаш делегейниң эң шылгараңгай чогаалдарын номчудар, сайгарып өөредир;
- уран-чечен үнелиг чүүлдерни бот-тускайлаң шингээдиринге херек билиглерни болгаш чаңчылдарны хевирлээр;
- литература дээрге нацияның болгаш кижини төрөлгөтөнниң амыдыралында онзагай социал-культурлуг феномен-дир деп билиг-бодалды өөреникчилерге быжыглаар;
- уран чүүлге болгаш өртемчейге бүдүн-бүрүн хамаарылгалыг болурун сайзырадыр;
- чуртталганың хөй-ниити болгаш бүдүрүлгө адырларына кижиге чугула херек эстетиктиг сеткилдерни, омур-хевирлиг боданышкынны, чогаадыкчы болгаш тургузукчу угаанны, тускай чогаадыкчы чечен салым-чаянны сайзырадыр;
- чечен чогаалды номчуп тура, эмоционалдыг болгаш угаанныг болуп, доорадан болган чүвеге хамаарыштыр харыылап шыдаар чорукка кижизидер;

- чечен чогаалды бедик эстетиктиг хүлээп, аңаа сонуургалдыг болурун хевирлээр;
- литературлуг чугааны хостуг болгаш билдилиг шингээдирин сайзырадыр.

Өөредилге программазы болгаш өөредилге номнары өөреникчилерге теоретиктиг, практиктиг билиглери дамчыдарының кол принциптери, методтары, аргалары-биле харылзаалыг. Төрөөн чогаал кичээлдеринге хереглээр сөзүглелдер өөреникчилерниң харназынынга дүүштүр чечен чогаалдардан алдынгылаан.

5-9 класстарга төрөөн чогаал курузу 1-4 класстарга өөренип эрткен чүүлдерниң дорт уланчызы болур. Ынчангаш башкы өөреникчилерниң эге класстарга төрөөн чогаалга чүнү эрткенин, кандыг мергежилдер болгаш чаңчылдар чедип алганын эки билир ужурлуг.

5-ки класска төрөөн чогаалды өөредириниң сорулгалары:

- өөреникчилерни сөзүглелди шын, медреселдиг, чүгүртү, аянынг номчуурунга болгаш шээжи-биле чугааладыры;
- номчаан чогаалдарынга хамаарыштыр делгеренгей болгаш допчулай шилип чугалаары болгаш чогаалдың маадырларының дугайында чугаа тургузары, бодунуң хайгааралынга үндезилеттинген харылзаалыг чугаалар тургузуп тургаш, маадырларның эки аажы-чаңын ылгап билиринге кижизидери;
- өөреникчилерге чамдык үзүндүлерге делгедир, допчулай, шилилгелиг эдертиг бижип, айтырыгга делгеренгей харыы берип, хемчээли улуг эвес проза чогаалының бөдүүн планын тургузарынга, чуруктуң дузазы-биле харылзаалыг чугаа тургузары, хайгааралдар дузазы-биле чогаалды бижиринге чаңчыктыраы.

Шээжилээр чогаалдар:

1. Ю.Ш. Кюнзегеш «Сиген шөлүндө»
2. О.Ө. Сувакпит «Арзылаң биле Пар»
3. О.К. Саган-оол «Эжишкилер» (бойдус чурумалы)
3. С.А. Сарыг-оол «Маадыр Чүргүй-оол» (үзүндү)
4. О.Ө. Сувакпит «Россияга алдар»
5. А.Үержаа «Ие дылым»

5-ки класска чогаал өөредириниң шактарының хуваалдазы:

Шупту 34 шак, ооң иштинде:

Кириилде болгаш түңнел кичээлдер – 2 шак

Чечен чогаалдарны номчуур болгаш сайгарарынга – шак

Класстан дашкаар номчулгага – шак

Чугаа сайзырадылгазынга – шак

Класстан дашкаар номчуур ужурлуг чогаалдар:

Улустуң аас чогаалындан:

1. Тыва тоолдар
2. Өске чоннарның тыва дылче очулдурган тоолдары
3. «Тыва улустуң үлегер домактары болгаш чечен сөстери»
4. «Тыва улустуң тывызыктары»

Тыва литературадан:

1. М.Эргеп «Өдүгенде чайлаг»
2. С.Сарыг-оол «Аңгыр-оолдун тоожузу»
3. Ш. Суваң «Хүн-Херелден аалчылар»
4. С.Тамба «Бичии дургун»

5-ки класстың төрөөн чогаал эртемин өөренип эрткенинин соонда

өөреникчилернин билип алган турар билиглери:

- номчаан чүүлүнүн утказын, ында көргүскен болуушкуннарны, оларның харылзаазын билир;
- чогаал теориязынга өөрөнгөн чүүлдерин билир;
- өөрөнгөн чогаалдарының маадырларынга характеристиканы, оларның ажыл-херектерин болгаш чурумун көрүп тургаш бээр;
- өөренип эрткен чогаалдарындан метафораларны тып, проза болгаш шүлүк чогаалдарының дылының онзагай чүүлдерин тоол, тоолчургу болгаш төөгү чугаалар, чогаал маадырының дугайында чугаалап, чечен чогаалда пейзажты тып билир;
- сөзүглелди шын, меделдиг, аянныг номчуур, ортумаа-биле 1 минутада 110-120 сөс чедир номчуур;
- өөренип эрткен чогаалының база кандыг-бир болуушкун көргүскен үзүндүнүн утказын делгереңгей, шилилгелиг болгаш допчулай чугаалап билип;
- хемчээли улуг эвес проза чогаалын делгередир, допчулай, кандыг-бир чүүлге азы болуушкунга хамаарыштыр шилип, аас болгаш бижимел-биле дамчыдып билир;
- бодунуң номчааны кандыг-бир номга үнелелди бээр, өөредилге номунуң болгаш өске-даа номчаан номнарының сөстөр утказы тайылбырлаан кезээн болгаш тайылбыр словарьны ажыглап билир.

Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери:

Өөредилге номнары, техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөредилгениң сорулгаларын күүседиринге чугула херектиг өөредилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар эпидемиологтуг дүрүмнөр болгаш нормаларга дүгжүп турар ужурлуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

Немелде литература:

1. Б.К.Будуп. Тыва үлегер домактар болгаш чечен сөстөр. Кызыл: ТывНУЧ, 2010.

2. А.К. Ойдан-оол, С.К.Тадар-оол. Эдэртиглер чыындызы. 5-9 класс. Башкыларга дузаламчы. – Кызыл, ТывНУЧ, 2004.
2. Г.Н. Курбатский. Тувинцы в своем фольклоре. Кызыл: ТКИ, 2001.
3. Д.Ч. Сүндүп. Тыва улустуң аас чогаалын школаларга өөредириниң методиказы. Кызыл: ТывНУЧ, 1992.
4. Е.Т.Чамзырын. Төрээн чогаалды өөредириниң теориязы болгаш методиказы. Кызыл, ТывКУ, 2005.
5. Е.Т.Чамзырын. Этнопоэтические особенности тувинской детской прозы. Кызыл, ТывГУ, 2009.
6. З.Б. Самдан. Избранные научные труды. Тувинская словесность: миф-сказка-литература. Абакан: ООО «Журналист», 2011.
7. Матпаадыр. Уругларга аас чогаалы. Кызыл, ТывН/Ч, 2006.
8. С.М.Орус-оол. Избранные научные труды. Абакан: ООО «Журналист», 2011.
9. С. С. Комбу. Тувинская литература. – Новосибирск: Наука, 2012.
10. Тувинские народные сказки (Сост. З.Б.Самдан).- Новосибирск: ВО «Наука», Сибирская издательская фирма, 1994.
11. Тыва Республиканың чогаалчылары. (М.Б.Ховалыг тургускан. Кызыл, 2000)
12. Тываныё чогаалчылары – Писатели Тувы. (М.Б.Ховалыг тургускан. Кызыл, 2001)
13. Тыва улустуң аас чогаалы. Кызыл: ТывН/Ч, 1976.
14. Тыва улустуң тоолдары. Кызыл, Абакан: ООО «ИПП «Журналист», 2012.
15. Тыва тывызыктар (Г.Н.Курбатский тург.-н.). Кызыл, ТывН/Ч, 2002.
16. Тыва улустуң тывызыктары. (А.Т.Дугаржап чыып тург.-н.). Кызыл, ТывН/Ч, 2011.
17. Тыва литература талазы-биле эртем-методиктиг статьялар чыындызы. Кызыл, ТывН/Ч, 2010.

Словарьлар:

1. Б.И. Татаринцев. Этимологический словарь тувинского языка. Том 1 (А-Б). - Новосибирск: Наука, 2002.
2. Б.И. Татаринцев. Этимологический словарь тувинского языка. Том II. (Д, Е, И, Й). - Новосибирск: Наука, 2003.
3. Б.И. Татаринцев. Этимологический словарь тувинского языка. Том III. (К, Л). - Новосибирск: Наука, 2004.
4. Б.И. Татаринцев. Этимологический словарь тувинского языка. Том IV. (М, Н, О, +, П). - Новосибирск: Наука, 2008.
5. Л.В. Чернец и др. Школьный словарь литературоведческих терминов. М.: Просвещение, 2002.
6. Литература в школе от А до Я. Энциклопедический словарь-справочник. М.: 2007.
7. С.И. Ожегов. Толковый словарь русского языка. - М.: Русский язык, 1988.
8. Тыва дылдың тайылбыр словары. Том 1. (А-Й). - Новосибирск: Наука, 2003.

9. Тыва дылдың тайылбыр словары. Том 1. (К, М). - Новосибирск: Наука, 2004
10. Тыва-орус словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1968.
11. Тыва тоолдарга үндөзилээн мультфильмнер бижиткен дискилер, тыва чогаалчыларның шүлүктерин аянныг номчаан аудиобижидилгелер, чогаалчыларның чогаалдарына чурраан иллюстрациялар, чуруктар.
12. Уругларның билиин хынаарына белеткээн тест ажылдар.

Календарь-темалыг планнаашкын. Төрөөн чогаал. 5 класс (34 шак)

№	Кичээлдиг темалары	Шагы	Кичээлдиг хевири	Кичээлге шингээдиг алыр кол билиглер	Бажыңга ажыл	Эрттирер айы, хүнү	
						план	факт
1	Кирилде кичээл. Ном - силерниң өңнүүңер. С. Сарыг-оол «Ном»	1	Кирилде	Ном дугайында кирилде сөстен билип алганын С.Сарыг-оолдун шүлүү-биле бадыткап, түңнел кылып өөренир.Ном дугайында делегейниң сураглыг кижилериниң мерген чугааларын сактып алыр, утказын делгеренгей харыылап, угаан-медерелин сайзырадыр. Номга кезээде хумагалыг болурун сагып өөренир. Аас чогаалы, «фольклор» деп сөстөрниң утказы-биле таныжар. Аас чогаалының жанрларын ылгап өөренир. Улустун аас чогаалынын үнелеп, хумагалаар	Аянныг номчулгага белеткенир		
2	Ю. Кюнзегеш «Сиген шөлүңде» Деңнелге дугайында билиг	1	Чаа тема өөредириниң кичээли	Көдээ ишчилерниң ажылдары-биле таныжар. Сиген ажылының ужур-дузаны кандыгыл дээрзин билип алыр. Күш-ажылга ынак болур. Чогаалдың ханы утказын билип, сөстөрниң чажыт уткаларын тып өөренир, аас чугаазын сайзырадыр. Деңнелгелерниң чогаалга ужур-дузанын шингээдиг алыр. Чогаалдардан деңнелгелерни боду тып өөренир. Бижимел чугаага деңнелгелер	1.Шүлүктү шээжилээр. 2.Деңнелгелер кирген шүлүктерден чижектер тып бижиир.		

				ажыглап, чугаазын сайзырадыр. Деңнелге, шүлүктөр кирип турары. Дег, ышкаш, -зыг – деңнелгелер тургузар аргалар			
3	С.Сарыг-оол “Эдер амытаннар”	1	Аянның номчулга кичээли	Чогаалдың кол утказын сайгарар. Чогаалдан деңнелгелерни боду тып өөренир.	Сөзүглелде н деңнелгелерни ушта бижиир.		
4	Аас чогаалы болгаш фольклор. Тоолчулар болгаш тоолдарның чыыкчылары. Тоолдар	1	Чаа тема өөредириниң кичээли	Аас чогаалы, «фольклор» деп терминнер. Оларның тывылганы, нештерээни, хевирлери, ужур-дузазы. Аас чогаалының жанрларын ылгап өөренир. Улустуң аас чогаалынын үнелеп, хумагалаар. Түлүш Баазанай, Ооржак Чанчы-Хөө, Ооржак Маннай, Салчак Бичен. Дириг амытаннар дугайында, хуулгаазын, анаа азы “кара” тоолдар	Аас чогаалыны н хевирлерин тустузунда чыыр. Сураглыг тоолчуларның адын доктаадыр.		
5	Анаа тоолдар «Балыкчы Багай-оол». «Чаңгыс ой аъттыг үш алышкы».	1	Холушкак хевирниң кичээли	Тоолдуң эгелеринге план тургузуп, утказын кыска азы делгеренгей чугаалап, дылын сайзырадыр. Тоолдуң жанрын тодарадыр. Тоолдуң маадырларынга характеристика берип, оларныё аразында ылгалын тодарадып, түңнел үндүрүп өөренир. Тоолдуң кайы-бир кезээнге чурукту боттускайлаң чогаадып чуруур.	Эртем дугайында үлегер домактар.		
6	Дириг амытаннар дугайында тоолдар «Чеди иелиг Чес-Мыйыс». «Кускун биле бөрү»	1	Чаа тема өөредирини	Тоолдуң утказын сөзүглелге чоок чугаалап өөренир. Тоолдуң утказынга хамаарыштыр чурук чуруур, үлегер домактар тывар, өске чоннарның тоолдарында бо тоолга утказы чоок тоолдар барын тывар. «Аваларның сөзүн	Дириг амытаннар дугайында тоолдар номчуур, кол утказын чугаалап өөренир.		

				дыңналас—азарының демдээ, улугларның сөзүн тоовас— улчуурунун демдээ» деп үлегер домактын утказын чугаалаар.			
7	Хуулгаазын тоолдар. «Тос оолдуг Доктагана кадай» . «Тос шилги аъттыг Өскүс-оол»	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Тоолдун анаа тоолдардан ылгалын тып өөренир. Тоолду аянныг, рольдап номчуур. Тоолда катаптаашкыннарны ужур-утказын илередир. Буянныг чорук хүндүге чедирер дээрзин амыдырал-биле холбап чугаага киржир. Өскүс-оолдун мерген угааннын чижектер-биле бадыткап, бодунун үзел-бодалын илередип өөренир. Тоолда кирген саннарның утказын тайылбырлаар, өске чоннарның тоолдары-биле деңнээр. План тургузар. Хуулгаазын тоолдан чогаадырын шенээр.	Планын тургузар. Караты-Хаанга характеристика бижиир.		
	<i>Эпитет дугайында билиг</i>	1	Чаа тема өөредир	Эпитет деп чүл дээрзин билип алыр. Эпиттерниң чечен чогаалга ужур-утказын тайылбырлаар, чогаадыгга ажыглап өөренир. Эпитеттер киирген чижектерден өөренген чогаалдарындан тывар.	Чечен чогаал номнарындан эпитеттерниң чижектери		
8	Россия чоннарының литературазы. Леонардо да Винчи. Притча “Итпиктер болгаш оларның оолдары”, “Пеликан” (очулга – Б.О.Казырыкпай)	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Тоолдун бөлүүн тодарадыр. Тоолда кирген саннарның утказын тайылбырлаар, өске чоннарның тоолдары-биле деңнээр. План тургузар.	Толлга хамаарыштыр чурук чуруур.		
				2 улдун			

1	<p>Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр.</p> <p><i>Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр дугайында билиг</i></p>	1	<p>Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли</p>	<p>Үлегер домактарның кол-кол темалары, тургузуу үлегер домактар, чечен сөстөр аас чогаалының кандыг жанрынга хамааржырын тодарадыр, ылгалын тодарадыр. ажыглап чогаадыг бижиир.</p>	<p>Үлегер домактарны номчуур.</p> <p>Үлегер домактар доктаадыр.</p>		
				<p>Үлегер домактарның кол-кол темалары, тургузуу үлегер домактар, чечен сөстөр аас чогаалының кандыг жанрынга хамааржырын тодарадыр, ылгалын тодарадыр. ажыглап чогаадыг бижиир. Эрги, чаа үлегер домактар. Үлегер домактарның темалары. Кижизидикчи утка-шынары.</p>			
2	<p>Тывызыктар.</p> <p><i>Тывызыктар дугайында билиг.</i></p>	1	<p>Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли</p>	<p>Тывызыктарны темалар аайы-биле бөлүктээри, тургузуу. Тывызыктарның аас чогаалының кандыг жанрынга хамааржырын тодарадыр. Тывызыктажырының чурумун сактып аар.</p>	<p>Тывызыктарны номчуур.</p> <p>Тывызыктар доктаадыр.</p>		
3	<p>Бурят улустуң аас чогаалы.</p> <p>Триада тывызыктар.</p>	1	<p>Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли</p>	<p>Тыва болгаш бурят чоннарның триада тывызыктарының онзагайы.</p>	<p>Тывызыктарны номчуур.</p>		
5	<p>К.Кудажы.</p> <p>«Кым эң ажыктыгыл?».</p>	1	<p>Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли</p>	<p>Аң бүрүзү канчаар боттарын үнелеп турарын тодарадыр, кым эң ажыктыг бооп турарын бадыткаар. Тоолдун жанрын тодарадыр. Дириг амытаннар дугайында медээ чыыр, чурук чуруур. Дириг амытаннарга ынак болур, оларны камгалаар.</p>	<p>Өттүнүг сөстөр, авторлуг тоол дугайында билиг.</p>		
6	<p>М.Эргеп «Чартык арбай».</p> <p>Ч.Чүлдүм</p>	1	<p>Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли</p>	<p>Тарааның үнезин тодарадыр. Презентация кылып өөренир. Чогаалдың</p>	<p>Тоолдарны номчуур.</p> <p>Тараа дугайында</p>		

	“Тарааның тывылганы” С.Сүрүң-оол «Карактар дугайында маргылдаа».			утказының өөредиглиг кезээн бот-тускайлаң үндүрүп өөренир. Хлебке амгы үеде кижилерниң хамаарылгазын амыдырал-биле холбап чугаалаар Кыры шимчээр-хырны тодар”, “Хоозун чугаа хүн бадырар” дээн мерген сөстөрниң утказы-биле ажылдаар. Тараа дугайында мооң мурнунда номчаан чогаалдарыңардан ылгалы чүү-дүр? Тарааны садып алыры кайы хире берге тургандыр? Тоолдарнын утказын амыдырал-биле холбаар.	үлегер домактар, тывызыкта р бижип эккээр.		
7	Монгуш Эргеп «Хек чүге ыраажы болганыл?» Авторлуг тоолдар дугайында билиг	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Чогаалдан чаа чүнү билип алганын чугаалаар. “...Өскениң уязы чылыг-даа бол, бодунуң иезиниң төрүмел чалыны дег эргим чүве делегейде кайда турар боорлаан!» деп домактың утказын тайылбырлаар. Хектиң ыраажы болу бергениниң чылдагаанын тывар. Тоол авторлуг болур. Авторлуг тоолдар вариантыларлыг болбас. Чажыт утканы илереткен маадырланы чураан болур.	Төлөвилел «Куштар дугайында чүнү билир мен?» 2-ги улдунда өөрөнгөн чүүлүн (деңнелге, эпитет) катаптаар.		
8	ЧСК Эдертиг «Тарааның тывылганы»	1	Чугаа сайзырадылгазының кичээли	Билиглерни, мергежил, чаңчылдарны быжыглаар, хынаар.	Чогаадыг «Тараам турда тодуг-ла мен»		
				3 улдун			
1	О.Ө. Сувакпит «Арзылаң биле	1	Аянынг номчулга	Кижилерниң кандыг аажы-чаңын ойзуп	Басняны доктаадыр.		

	Пар». С. Серен «Ном биле Портфель»		кичээли	көргүскенин басняның сөзүглели-биле бадыткап тайылбырлаар. Аянныг номчуурунга белеткенир. Чогаалдың утказынга дүүштүр чурук чуруур, ону камгалаар. Басняның утказынга чоок үлегер домактардан сактып бижиир. Басняларда диригжидилгелерни болгаш элдээртигни ажыглап кижилерниң четпес чаңнарын сойгалаанан медресеп билири.	Лидия Иргит «Теве» номчуур, кол утказын тодарадыр.		
				“Ном биле Портфель” деп басняның кол утказын тайылбырлаар. Чогаалда кандыг кижилерни шоодуп чураанын илередир, амыдырал-биле холбаалыг чугаа кылыр. Мактаныкчы, билииргек болуру кандыгыл дугайында диспут кылыр. Портфельдин аажы-чаңын көргүске сөстөрни, сөс каттыжыышкыннарын ушта бижиир, түңнел үндүрер.			
2	<i>Диригжидилге дугайында билиг</i>	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Диригжидилге деп чүл дээрзин билип алыр. Өөрөнгөн чогаалдарындан диригжидилгелерниң чижектери кирген чогаал сөзүглелдеринден тывар, оларның ужур-дузазын чижектер-биле бадыткап тайылбырлаар.	Диригжидилгениң чижектери		
	<i>Басня дугайында билиг</i>	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Бурунгу Греция, Эзоп.	Бир басняны доктаадыр		
3	Россия чоннарының литературазы. Муса Джалиль “Укчугаштар” (очулга –	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Номчаан чогаалының сайгарылгазы. Сөзүглелдеринден уран-чечен аргаларны тывар, оларның ужур-дузазын чижектер-биле бадыткап			

	М.А.Кужугет)			тайылбырлаар.			
4	КДН В.Эренчин «Ийи өңнүк»	1	Класстан дашкаар номчулга кичээли	Харысалгалыг болуру деп чүл?	Номчуур.		
5- 6	Л. Б. Чадамба “Аян чорук”	2	Чаа теманы тайылбырлаар ының кичээли	Бойдус чурумалындан эпитеттер, деңнелгелер ушта бижиир.Тожунун байлааның дугайынде немелде медээлерни чыып тургаш, буклет кылыр.	Бойдус чурумалын ушта бижиир. Дылының уран- чечени. Айтырыгла рга харыылаар. Чечен чогаал номнарынд ан чижектер		
	<i>Пейзаж дугайында билиг</i>			Номчаан чогаалдарыңардан пейзажты ушта бижээш, ооң ужур-дузанын тайылбырлаар. Чечен чогаалдың кол бодалын илередириде пейзаж улуг салдарлыг дээрзин билип алыр. Уран чүүлдүң өске хевирлеринге пейзаж чурумалы-биле таныжар.			
7	О. К. Саган-оол “Эжишкилер”	1	Чаа теманы тайылбырлаар ының кичээли	Маадырның дидим чоруунуң дугайында чугаа кылыр.Чогаалда пейзажтың ужур-дузанын илередири, деңнелгелерни тывар. Овур-хевирде ажыглаан уран-чечен аргалар.	Чогаадыг “Маадыр – ёзулуг эш”		
8	О. Ө. Сувакпит “Аът чарыжы”	1	Чаа теманы тайылбырлаар ының кичээли	Чүгүрүк-Кара биле Чүгүрүк-Сараланың овур-хевирин чураа нуран-чечен аргаларны тывар. Тыва Республиканың сүлдезинде аъттың чуруун чүге кииргенин илередири, аът дугайында үлегер домактар, тывызыктардан ажыглап,	Чечен чугаага хамаарышт ы чурук чуруур.		

				янзы-бүрү номнардан, улуг улустан айтырып, төлөвилелден тургузуп өөренир.			
9-10	М.С.Эргеп “Өдүгенде чайлаг”	2	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Өнер-оолдун чаа эштеринге ижигип чаңчыга бергенинге кымнар салдарлыг болганын тодарадыр. “Бүгүкежик - Чериеде” деп домактын утказын тайылбырлаар. Чогаадыг «Эң-не сонуургаан эгем»	Чогаалды номчуур. Уран-чечен аргаларга чижектер ушта бижиир. “Өдүгенде чайлагның» маадырлары» деп темага кроссвордтан тургузар.		
				4 улдун			
1	Ш.М.Суваң “Кара-Баштыг”	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Аганак биле Кара-Баштыгның аразында чугааның эң кол бодалын канчаар билгенин боттускайлаң илередип өөренир. Кара-Баштыгның медээзиниң дугайында нелелден бериңер. “Кара-Баштыг - бичии маадыр” деп темага кыска чогаадыгдан бижиир.	Чечен чугааның планын тургузар. Чогаалдың төнчүзүн улаштыр чогаадыр. Номчуур: Р.С.Лудуп “Таваар, маажым бадып келгеш”		
2	Россия чоннарының литературазы. В.М.Санги “Баштайгы олча” (очулга – Д.С.Куулар).	1	Аянныг номчулга кичээли	Номчаан чогаалының сайгарылгазы. Сөзүглелдеринден уран-чечен аргаларны тывар, оларның ужур-дузанын чижектер-биле бадыткап тайылбырлаар.	Чогаалга хамаарыштыр чурук чуруур.		
4	Ш. М. Суваң “Хүн-Херелден аалчылар”	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Октаргай, планеталар дугайында медээден чыып, төлөвилел камгалаар.Сылдыстың авазының, ачазының аажы-чаңында онзагай талалары. “Корабль, космонавтылар дугайында моон соңгаар ада-иезинге чугаалавас”	Болуушкун нун канчаар сайзыраарын чогаадып, кезектерге ат бээрин шенээр.Черни		

				деп Сылдыс шийтпирлеп алганының чылдагаанын сөзгүлелге даянып тайылбырлаар.	камгалаарының дугайында бодалын и		
5	Н. Ш. Куулар “Танаа-Херелдиң чуртунда”	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Оолдуң болгаш Шаалааш деп хемниң адының тывылганын үзүндүгө даянып илередир. “Аян-чоруктуң эгези” деп кезекти рольдап аянныг номчуур. Дайынның багай уржуктарын чугаалаар. “Талыгыр ырак Теңгис далай кыдыынд ачурт” дээрге кандыг чер дээрзин угаап боданыр” деп сөскааттыжышкыннарының уткаларын кыдырааштарга ушта бижиир.	Бойдус чурумалын чуруур. «Аът – шынчы өңнүк» деп дыңнадыгы номчаан чогаалдарына даянып кылыр. “Танаа-Херел, Айдаш, Аңгырмаа, Демир келир үеде” деп кыска чогаадыгдан бижиир.		
6	О.Ө.Сувакпит “Россияга алдар” С. Б. Пюрбю “Ынак Тывам” А.К.Үержаа “Ие дылым”	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Шүлүктүң тургузуунун онзагайын, катаптаашкыннарны ажыглаан сорулгазын илередир. Тыва болгаш бодунуң төрөөн чериниң дугайында чогаалдар чыып бижиир, төөгүзүн тодарадып өөренир. Төрөөн дыл дугайында ажык чугаа кылыр. Шүлүктүң бижиттинген аянын, дыл-домаан, уран-чечен аргаларын сайгарар.	“Россия биле Тыва кады 100 чыл” чогаадыкчы ажыл. «Төрөөн Тывам» деп чогаадыг-чурумалдан бижиир.		
7	С. А. Сарыг-оол “Маадыр Чүргүй-оол” О. Ө. Сувакпит “Кечил-оолдуң солдаттары”	1	Чаа теманы тайылбырлаарының кичээли	Ада-чурттуң дайынының чылдарының кадыг-дошкун байдалын илереткен одуругларны тывар. Янзы-бүрү аймак чоннарның найыралын сөзүглелге даянып бадыткаар. Маадырлыг чоруктарны көргүскен чоргааранчыг, күштүг илереткен одуругларны тывар. Шүлүкте дылдың уран-чечен аргаларын	Хомушку Намгаевич Чүргүй-оол дугайында немелде медээ дилээр. Шүлүктү шээжилээр. Тыва эки турачылар дугайында медээ		

				тывыңар.	чыыр, дыңнадыгл ар кылыр.		
8	Түңнел кичээл	1	Хыналда кичээл	Чыл дургузунда өөренген чүүлдерниң билип алганын хынаары.	Номчуттун ар, номчукчун уң демдеглели н долдуар.		